

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. Utrum lex essentialiter pertineat ad intellectum, vel ad voluntatem?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

DISPUTATIO PRIMA.

De Lege, in communi.

Ad quæst. 90. D. Thomæ, & duas sequentes:

UM juxta Apostolum ad Roman. 6. peccati cognitio per legem habeatur, ipsumque peccatum legis transgressio sit, ad perfectiorem Tractatus de peccatis intelligentiam, tractationem de legibus subjungimus. Et quia recta doctrinæ methodus exigit, ut ab universalibus ad particularia descendamus, primò agemus de lege in communi, deinde varias ejus species exponemus.

ARTICULUS I.

Vtrum lex essentialiter pertineat ad intellectum, vel ad voluntatem?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententia.

Notandum primò, hoc nomen *lex* dici, vel à legendo, eò quòd homo in ipsa legit quòd illi agendum vel omittendum est, aut quia leges olim scripto tradebantur, ut ab omnibus legerentur, ut Ildorus ait lib. 2. Etymol. cap. 10. Vel ab eligendo, ut Cicero lib. 1. de legibus censet, quia ipsa lex est regula eligendorum. Vel juxta D. Thomam hic art. 1. Cassiodorus, & Damasceni commentatorem, lib. 4. sol. cap. 23. à ligando, quia per eam ligantur subditi ad ipsius observantiam, ut ait S. Doctor. Vel ut loquitur Cassiodorus apud prædictum Damasceni commentatorem, eò quòd animos nostros liget, suisque teneat obnoxios constituit. Et hæc etymologia fundamentum habet in Scriptura, in qua leges sapientis ab hoc effectu ligandi, vincula appellantur: Psal. 2. Dirumpamus vincula eorum. Jeremia 2. A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non serviam.

Notandum secundò ex Sylvestro, verbo *Lex* num. 1. hæc nomina *lex*, *jus*, *statutum*, aut *constitutio*, idem significare. Dicitur enim *jus*, quatenus ostendit unicuique tribuendum esse quòd suum est. Dicitur *statutum*, quia stabile & firmum debet esse ad omnes. Dicitur *constitutio*, quatenus plurium consilium & consensus debet præcedere & concurrere ad stabiliendam legem. Denique dicitur *lex*, quatenus per eam ligantur subditi ad ipsius observantiam.

Notandum tertio, nonnulla esse, quæ non nisi improprie leges appellantur, cujusmodi est naturalis inclinatio & impulsio appetitus sensitivi ad malum, quæ ad Roman. 7. vocatur *lex peccati*; & naturalis a quantum necessitas à Deo imposita ne transeant fines suos, Proverb. 8. Quando appendebat fundamenta terræ, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos; id est quando ponebat causas, quibus intra certos terminos aquæ continerentur. Demum *lex* accipitur lato mo-

do pro norma seu regula quarumcumque actionum tam intellectus quam voluntatis, ut cum dicimus leges Dialecticæ & Grammaticæ. De lege sic late & improprie accepta, non agimus in presenti, sed illam in propria & stricta acceptione, prout est regula & mensura actuum humanorum, consideramus.

Demum existentiam seu necessitatem legum, ut certam & manifestam supponimus; eam enim insinuat ipsa natura creature intellectualis, quæ cum non possit esse sibi regula moralium operationum, necessitatis eget aliquo superiore, à quo certà lege & normâ in suis operationibus dirigatur, ne à fine ad quem creata est aberrer. Cum enim ipsa natura defectibilis sit, & à fine honestatis ad quem inclinatur, deflectere possit, necessitatis est aliqua lex, quæ illam per certam normam ad suum finem dirigat. Quæ ratio non solum demonstrat necessitatem legis naturalis ad finem naturalem consequendum, sed multò magis necessitatem legis supernaturalis ad finem supernaturalem obtinendum; nam cum hic sit altior, & humanæ menti naturaliter ignotus, homo non potest ad illum pertinere, nisi & altiori lege dirigatur, & auxilijs supernaturalibus adjuvetur. Eadem ratio probat, in omni statu legem necessariam fuisse creaturæ intellectuali, cum in omni statu maneat subiecta Deo, & dirigibilis in ordine ad aliquos saltem actus, quibus finem suum naturalem vel supernaturalem consequatur.

Potest etiam legum necessitas ac utilitas ipsâ experientiâ comprobari, cum constet nullam Rempublicam absque legibus stare posse; alioquin adulteria, furta, homicidia, & quælibet alia scelera, quæ statim Rempublicam funditus evertunt, impunè grassarentur, juxta illud vulgatum Augustini: *Memorâ justitiæ (quæ per leges potissimum statuitur) quid sunt regna, nisi magna latrocinia?* Cui etiam consonat illud Ildori lib. 5. Etymologiarum vel Originum cap. 20. *Facta sunt leges, ut humano sætu humana coerceatur audacia; tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refranctur notendi facilitas.* Quare merito ait Aristoteles 3. Rhetoricorum, Rempublica salutem in legibus constitutam esse.

Huc revocari possunt quædam legis encomia, quibus ejus necessitas & utilitas optime declaratur. Nam lege 1. ff. de legibus sic dicitur: *Lex est commune præceptum, virorum prudentium consilium; & licet torum correctio, communi Republicæ sponsio.* Dicitur etiam *lex mens & consilium æquitatis, virtutum adiutrix, vitiorum expultrix, justitiæ lumen ac columen, mentis lucerna, & regula actionum humanarum.* Demum ut ait Augustinus lib. de Spiritu & littera: *Lex data est, ut gratia acquireretur; gratia data est, ut lex adimpleretur.*

His

5. His suppositis, quantum ad nomen, & necessitatem, atque existentiam legis, ut ipsius quidditatem & essentiam declaremus, inquirimus, an lex essentialiter ad intellectum vel ad voluntatem pertineat, & cujus ex illis potentis actus existat? In cujus difficultatis resolutione tres reperio Theologorum sententias. Alii enim censent, legem ad voluntatem pertinere, alii ad intellectum, alii ad utramque potentiam. Primum docent Alphonsus à Castro lib. 1. de lege pœnali cap. 1. Joannes Medina Codice de Oratione quaest. 2. & Suarez lib. 1. de legibus cap. 5. num. 24. ubi legem in Principe existentem ait esse actum ipsius voluntatis iustæ & rectæ, quo vult inferiorem obligare ad hoc vel illud faciendum. Secundum asseritur à D. Thoma hic art. 1. & ab omnibus ejus Discipulis, quos sequuntur Vazquez & Valentia, Azorius, & alii. Tertium denique sententiam, in utroque actu intellectus & voluntatis essentiam legis constituentem; tuncur Gerson Alphabero 2. de potestate Ecclesiæ, considerat. 13. qua est de origine juris & legum, Gregorius Ariminensis in 1. dist. ultimâ quaest. unica, & Beccanus in Tractatu de legibus cap. 1.

§. II.

Sententia D. Thomæ præfertur.

Dico igitur, lex, quantum ad suam substantiam, consistit in actu intellectus, sed præsuppositivè, & de connotato, importat actum voluntatis.

6. Prima pars est D. Thomæ hic art. 1. ubi illam probat primò, in argumento *sed contra*, ex eo quod ad legem pertinet præcipere & imperare: Sed hoc essentialiter pertinet ad intellectum, ut ostenderit supra quaest. 17. art. 1. ubi sic ait: *Imperare est essentialiter actus rationis, imperant enim ordinat eum cui imperat ad aliquid agendum, intimando, vel denuntiando: Sic autem ordinare per modum cuiusdam intimationis est rationis.* De quo fusè in Tractatu de actibus humanis.

Diff. 11. ad 3. Deinde in corpore articuli sic discucit: Lex nihil est aliud, quam regula quædam & mensura humanorum actuum, secundum quam inducitur quis ad agendum, vel ab agendo retrahitur; Sed regulare & mensurare actus humanos, ad rationem pertinet: Ergo lex quantum ad suam substantiam est aliquid rationis. Minor patet, Majorem verò sic ostendit. In unoquoque genere id quod est principium, est mensura & regula illius generis; nam unitas quæ est principium numeri, est mensura omnium numerorum; & motus primus cœli; qui est primus in genere motuum, est mensura omnium motuum corporum inferiorum: Sed ratio est primum principium actuum humanorum: Ergo regulare & mensurare actus humanos, ad rationem pertinet.

7. Potest in super suaderi conclusio hac ratione: Essentiale est legi obligare subditum sibi ad agendum vel omittendum aliquid; unde, ut supra ex D. Thomæ, & Cassiodoro dicebamus, lex à ligando dicitur: Sed sola voluntas superioris non obligat subditum, quantumcumque cognoscat illum, donec ipsi intimeretur: Ergo ratio legis non in actu voluntatis, sed in præcepto, aut intimatione intellectus consistit. Major constat, Minor etiam est certa, etsi enim aliquis sciat voluntatem Principis sui esse ut faciat aliquid, non tenetur facere, quousque sibi intimeretur. Item

Tom. III.

A Religiosus non tenetur facere voluntatem sui superioris ante intimationem. Contra verò, si aliquid præcipiat superior, etiam si non habeat voluntatem ut ponatur in executione, tenetur subditus exequi; sicut Abraham, instante præcepto Dei, tenebatur filium Isaac sacrificare, licet Deus non haberet voluntatem efficacem, ut sacrificaretur.

His addi possunt plura Scripturæ loca, quibus lex nomine lucis significatur: Psalm. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui.* Psalm. 18. *Præceptum Domini lucidum illi, inmans oculis: Proverb. 6. Mandatum lucerna est, & lex lux.* Item Chaldaicè lex dicitur *Vrajeta*, à verbo *Vr*, quod est illuminare, quasi ejus munus sit lucere, splendescere, & illuminare: Sed lumen ac illuminatio ad intellectum pertinent, cum illuminatio in spiritualibus, nihil aliud sit, quam veritatis manifestatio, juxta illud ad Ephes. 5. *Omne quod manifestatur lumen est.* Ergo lex, quantum ad suam substantiam ad intellectum pertinet. Unde Augustinus lib. 1. de libro arbit. cap. 6. legem dicitur, *rationem iuriam, cui semper obtemperandum est.* Et Cicero lib. 1. de legibus, legem naturalem sic describit: *Lex (inquit) est ratio summa insita in natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria.*

Quod verò lex præsuppositivè & de connotato importet actum voluntatis, ut secunda pars conclusionis asserit, manifestum est: Tum quia proprium est legis movere subditos ad aliquid agendum: Solus autem intellectus absque voluntate non potest movere. Tum etiam, quia lex non pertinet ad intellectum speculativum; sed ad practicum, & consistit, ut ostendimus articulo sequenti, in actu imperii: Sed actus imperii, licet elicivè, & quantum ad substantiam, sit ab intellectu, supponit tamen & connotat actum voluntatis, à quo efficaciam & vim movendi participat, ut docet D. Thomas supra quaest. 17. art. 1. Ergo licet lex quantum ad suam substantiam ad intellectum pertineat; præsupponit tamen actum voluntatis, illumque de connotato importat. Unde si nihil aliud velint Gregorius, & Beccanus, alique Authores, qui legem ad intellectum & voluntatem pertinere existimant, à veritate non aberrant; si verò intendunt, legem substantialiter & ex æquo ad voluntatem & intellectum spectare, falsum asserunt, cum repugnet unum simplicem actum esse elicivè & quoad substantiam à duabus potentis.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Objiciunt in primis Adversarii aliqua Scripturæ testimonia, in quibus lex Dei appellatur voluntas Dei: Psalm. 39. *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam, Deus meus vultus, & legem tuam in medio cordis mei.* Psalm. 102. *Notas fecit vias suas Moysi, filio Israel voluntates suas;* id est leges & præcepta sua. Et 2. Machab. 1. *Dei vobis cor omnibus ut colatis eum, & fatiatis ejus voluntatem, id est legem ejus servetis.*

Leges quoque civiles dicuntur esse placita Principum, Institut. de jure naturali, gent. & civili §. *Constat*, ibidemque §. *Sed & quod dicitur: Quod Principi placuit, legis habet vigorem.* Et Augustinus lib. 4. de civit. Dei cap. 6. *Arbitria (inquit) Principum pro legibus erant.* Deinum Aristoteles in Rhetoricâ ad Alexandrum, cap. 1.

§ II 3

2. ad 2.

2. affirmat legem esse communem civitatis consentum. Et Cicerolib. 1. de legibus docet legem ab electione dictam esse. Ergo lex non pertinet ad rationem, sed ad voluntatem.
10. Verum ad hæc facile responderetur cum Magistro Soto lib. 1. de iustitia quaest. 1. art. 1. illa testimonia non convincere legem esse actum voluntatis elicitive, & quantum ad substantiam, sed solum illum præsupponere, & connotare; subindeque illa probare quidem secundam partem nostræ conclusionis, sed non impugnare primam. Lex ergo Dei in Scriptura Sacra, voluntas eius appellatur, vel quia voluntatem Dei supponit, vel quia est signum illius, nam inter signa voluntatis divinæ, quæ recenset D. Thomas 1. part. quaest. 19. art. 12. unum est lex seu præceptum. Interdum verò leges divinae in Scriptura Dei iudicia appellantur Psalm. 147. *Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis;* quia consistunt formaliter in actu intellectus intimante & denuntiante Dei voluntatem. Idem dicendum ad alia testimonia, lex enim electio, vel arbitrium Principis appellatur, quia arbitriū & electionem Principis sequitur, cum scilicet præcipitur quod Princeps elegit & decrevit.
11. Obijciunt secundò: Munus legis est inovere subditos ad rectè operandum, seu ad eliciendam operationem ipsi conformem: Sed movere ad exercitium operationis in ordine ad aliquem finem, spectat ad voluntatem, ut docet D. Thomas supra quaest. 9. art. 1. idque convincit ipsius ratio, nempe quia objectum voluntatis est finis, qui est primum principium in agendis: Ergo lex ad voluntatem pertinet.
12. Respondeo, munus legis esse movere subditos ad rectè operandum, non quomodo cumque, sed intimando, & loquendo, quod est proprium intellectus, non autem voluntatis, cui solum convenit movere per modum impellentis, & quantum ad exercitium actus.
13. Obijciunt tertio: Ferre legem est actus iustitiæ legalis, cum lex ordinetur ad bonum commune, quod à iustitia legali respicitur: Sed iustitia legalis est virtus in voluntate residens: Ergo lex pertinet ad voluntatem.
14. Respondeo negando Majorem, nam condere legem non est actus iustitiæ legalis, sed prudentiæ politicae aut regalis; unde divina Sapiencia Proverb. 8. ita de se loquitur: *Per me Reges regnant, & legunt conditores iusta decernunt.* Prudentia tamen politica vel regalis, quæ leges habet condere, actum iustitiæ legalis bonum commune intendens præsupponit. Unde lex essentialiter & formaliter ad intellectum pertinet, licet connotet ordinem ad voluntatem, cuiusque actum præsupponat, ut in secunda parte conclusionis declaravimus.
15. Obijciunt quartò: Lex nihil aliud est, quam regula quædam & mensura humanorum actuum, ut supra dicebamus: Sed regulare humanos actus, pertinet ad voluntatem, ut docet D. Thomas 2. 2. quaest. 105. ubi asserit voluntatem divinam esse primam regulam, quæ actiones humanæ regulari debent, voluntatem verò Prælatorum esse secundam regulam participatam à prima: Ergo lex pertinet ad voluntatem.
16. Respondeo quod voluntas divina est prima regula humanorum actuum, ut dirigitur à ratione divina, & non aliàs, ac proinde ratio primæ regulæ humanorum actuum competit per se primò rationi divinæ, & participativè rationi
- A creata; unde etiam voluntas Prælatorum non dicitur secunda regula actuum humanorum, participata à prima, nisi prout dirigitur à ratione creata; & sic intelligendus est D. Thomas loco citato, cum docet voluntatem divinam esse primam regulam actuum humanorum, & voluntatem Prælatorum secundam regulam, participatam à prima.
- B Obijciunt quintò Authores tertiæ sententiæ, existimantes legem ad intellectum & voluntatem ex æquo pertinere, D. Augustinum, qui lib. 22. contra Faustum, cap. 27. legem æternam definiens ait, esse aut rationem, aut voluntatem divinam.
- B Verum hoc frivolum est, nam S. Doctor dicens, legem æternam esse intellectum aut voluntatem Dei, non intendit illam ex æquo pertinere ad utramque potentiam, sed ad unam vel aliam, disjunctivè, volens consulto ab his opinionibus abstinere, quia nihil ad suum propositum conducebant. Loco verò supra citato libri primi de libero arbitrio, determinans ex professo hanc questionem, quam in libris contra Faustum indecisam reliquerat, legem definit, rationem summam, cui semper obtemperandum est, subindeque eam ad solum intellectum quoad substantiam pertinere, manifestè declarat.

§. IV.

Corollarium notatu dignum.

EX dictis colligitur contra Lorcam, & quosdam alios Recentiores, legem non consistere essentialiter in actu iudicii practici intellectus, sed in actu impetii, seu potius in aliquo per ipsum constituto.

Pro intelligentia hujus corollarii breviter explicandus est ordo actuum intellectus & voluntatis, qui ad legis constitutionem intervenit. Unde sciendum est, quod legislator cognoscens bonum commune, quod maxime in pace & tranquillitate Reipublicæ consistit, intendit hoc bonum, & ex ejus intentione statim sequitur consultatio de mediis quibus illud assequatur, quæ consultatio est actus intellectus practici, qui dicitur cubilia, ut docet S. Thomas 2. 2. quaest. 51. art. 1. & 2. Deinde sequitur iudicium intellectus practici, quod est terminus consilii, & nihil est aliud quam sententia intellectus approbantis hoc medium præ illo, pro quo actu dirigendo ponitur alia virtus in intellectu, adjuncta prudentiæ, quæ dicitur synechis, ut tradit idem S. Doctor ibidem art. 3. Postea sequitur electio voluntatis, quæ elegit medium quod iudicatur convenientius in ordine ad assecutionem finis, pro qua elicienda ponuntur virtutes morales in voluntate, & in appetitu sensitivo. Denique sequitur alius actus intellectus, qui dicitur imperium practicum, quo per modum ordinationis & intimationis intellectualis, Princeps efficaciter præcipit subditis id quod convenientius iudicavit & elegit ad bonum Reipublicæ consequendum: pro quo actu ponitur prudentia, ut constat ex D. Thoma 2. 2. quaest. 47. præcipue art. 8. Dicimus ergo legem non consistere in actu illo iudicii practici intellectus, qui antecedit electionem. Ratio est, quia ut supra dicebamus ad legem pertinet præcipere: Sed iudicium de aliquo faciendo salvatur sine præcepto: Ergo lex non pertinet essentialiter ad actum iudicii qui antecedit electionem, sed ad actum impetii qui electionem subsequitur.

Constit.

Confirmatur : De ratione legis est obligare subditum ad aliquid agendum , ut patet ex supra dictis : Sed in iudicio intellectus practici non includitur hæc obligatio , nam optimè stat Principem iudicare esse conveniens ut subditus aliquid operetur , taleque iudicium innotescere subdito , & tamen ex vi illius non obligari , dum non accedit intimatio quæ ei præcipitur ut illud operetur : Ergo lex non consistit essentialiter in actu iudicii practici , antecedente electionem , sed in actu imperii ad illam subsecuto , quo Princeps ordinat subditum ad aliquid agendum , intimando , vel denunciando .

20. Dixi autem , vel potius in aliquo per ipsum constituto , quia licet lex constituatur per ipsum actum imperii , in eo tamen non consistit formaliter , sed in aliquo ab imperio formaliter distincto , & ab ipso originato , nimirum in quodam dictamine aut verbo practico ipsius actus imperii , ut docet Conradus hic art. 1. dicens : *Lex est aliquis rationis sicut dictamen ejus , ab ipsa & in ipsa existens subjective tanquam terminus actus intelligendi practici , scilicet imperii .* Et infra circa solutionem secundi : *Lex (inquit) pertinet ad actum rationis practice , tanquam ejus dictamen & verbum practicum .*

21. Id etiam colligitur ex D. Thoma hic art. 1. ad 2. ubi ait quod sicut in operationibus externis est distinguere operationem & operatum per ipsam , sicut & diffinitum ab & diffinitione distinguuntur ; ita in actibus intellectus tam practici , quam speculativi distinguuntur actio & terminus productus per illam , ut in intellectu speculativo terminus primæ operationis est definitio , secundæ verò est enuntiatio , & tertiæ argumentatio : in practico autem sunt propositiones & dictamina practica , quæ fiunt per actiones practicas intellectuales , de quorum numero est lex , quæ est quoddam constitutum per actum rationis , nimirum quoddam dictamen practicum , seu verbum dictatum per actum imperii .

22. Ratio etiam id suadet : Lex enim habet se ad intellectum & ejus actum , sicut idea se habet ad intellectum artificis & artem , utraque enim est mensura , regula , & exemplar ; illa quidem morum , ista verò rerum per artem faciendarum : Sed ideo est terminus mediæ artis in intellectu productus : Ergo & lex erit terminus medio imperio productus , & verbum practicum illius .

23. Confirmatur : Lex est in intellectu Principis non tantum subjective , sed etiam objective , tanquam cognitum in cognoscente , Princeps enim dum legem profert , ad eam attendit , & ipsam cognoscit : Ergo non est actus intellectus practici , sed potius ipsum verbum practicum , & terminus conceptionis practice , & imperii , quo Princeps subditos ordinat ad aliquid faciendum .

ARTICULUS II.

Virum de ratione legis sit , quod ad commune bonum ordinetur , quod sit perpetua , & quod pro communitate feratur ?

§. I.

Triplici conclusione hæc triplex difficultas resolvitur .

24. Dico primò : De ratione legis est , quod sit propter bonum commune . Ita docuit Pla-

A to lib. 1. de legibus , ubi ait , *leges condendas esse publicæ pacis gratiâ , & Cicero , qui similiter lib. 1. de legibus dicit constituendas esse leges publicæ salutis causâ .* Idem docet Iudorus lib. 5. Etymologiarum , ubi ait quod *lex est nullo privato commodo , sed pro communi utilitate civium conscripta , juxta illud duodecim Tabularum , Salus populi , suprema lex esto .* Item S. Basilius homil. 12. in principium Proverbiorum , non longè ab initio , dixit leges debere esse ad consequendum in communi bono utilitatem , & non ad privata commoda respicientes . Ibidemque addit , in hoc tyrannum à Rege differre , quod ille sua ipsius quomodocumque & undecumque respicit , ac tucur ; hic subditis consulere tantum querit . Et Aristoteles 8. Ethic. cap. 10. initio : *Tyrannus (inquit) suam , Rex subditorum utilitatem spectat .* Denum omnes Theologi & Juristæ in eo conveniunt , de ratione & substantia legis esse , ut pro bono communi feratur . Unde lex naturalis tendit de se ad bonum commune totius naturæ humanæ ; leges divinæ positive , tendunt omnes ad Dei gloriam , & communem hominum utilitatem , juxta illud Isaia 51. *Lex à me exiit , & iudicium meum in lucem populorum requiescet .* Leges quoque humanæ , tam civiles , quam Ecclesiasticæ , referuntur res ipsæ & omnino referri debent ad bonum commune , & ad illud esse utiles ; alioquin feruntur invalidæ , & verè leges non sunt ; nam potestas ferendi leges non est data hominibus , sive à Deo , sive à Republica , nisi propter bonum commune .

Eandem veritatem demonstrat S. Thomas hic art. 2. duplici ratione . Prima sic breviter ac perspicue à Conrado proponitur : Lex est in intellectu practico circa illa quæ sunt ad finem : Ergo debet reduci & regulari per prima principia intellectus practici : Sed primum principium in practico est ultimus finis & beatitudo : Ergo lex omnis regulari debet & reduci ad ultimum finem seu beatitudinem , quæ est commune bonum ; Unde lex naturalis ordinatur ad beatitudinem naturalem , quæ est bonum commune sibi proportionatum ; lex verò supernaturalis , ad beatitudinem supernaturalem ; civilis autem ordinat cives in beatitudinem politicam civitatis aut regni , quæ est bonum sibi proportionatum , maximeque in tranquillitate & pace Republicæ consistit .

Dices contra hæc rationem : Lex essentialiter pertinet ad intellectum , ut articulo præcedenti ostendimus : Ergo non respicit bonum commune ut ultimum finem . Consequentia videtur manifesta , ultimus enim finis non respicitur nisi à voluntate , cum sit ejus objectum .

Respondeo , concessio Antecedente , distinguendo Consequens : Non respicit ultimum finem , sub ratione boni , concedo , sic enim pertinet ad voluntatem . Sub ratione veri , diligendo scilicet & imperando in ordine ad illud , nego consequentiam , hoc enim proprium est intellectus .

Secunda ratio D. Thomæ est : Lex ordinat hominem ad debitum finem illius : Sed debitus finis hominis est felicitas seu bonum commune : Ergo lex essentialiter respicit bonum commune . Major constat ex ratione præcedenti , Minor sic probatur à D. Thoma . Quælibet pars ex natura sua ordinatur ad totum , sicut imperfectum ad perfectum : Sed homo est pars totius communitatis perfectæ : Ergo per se ordinatur ad totam communitatem : At hæc tota communitas